

la llum del *f*ar

guia

DE LECTURA > 31

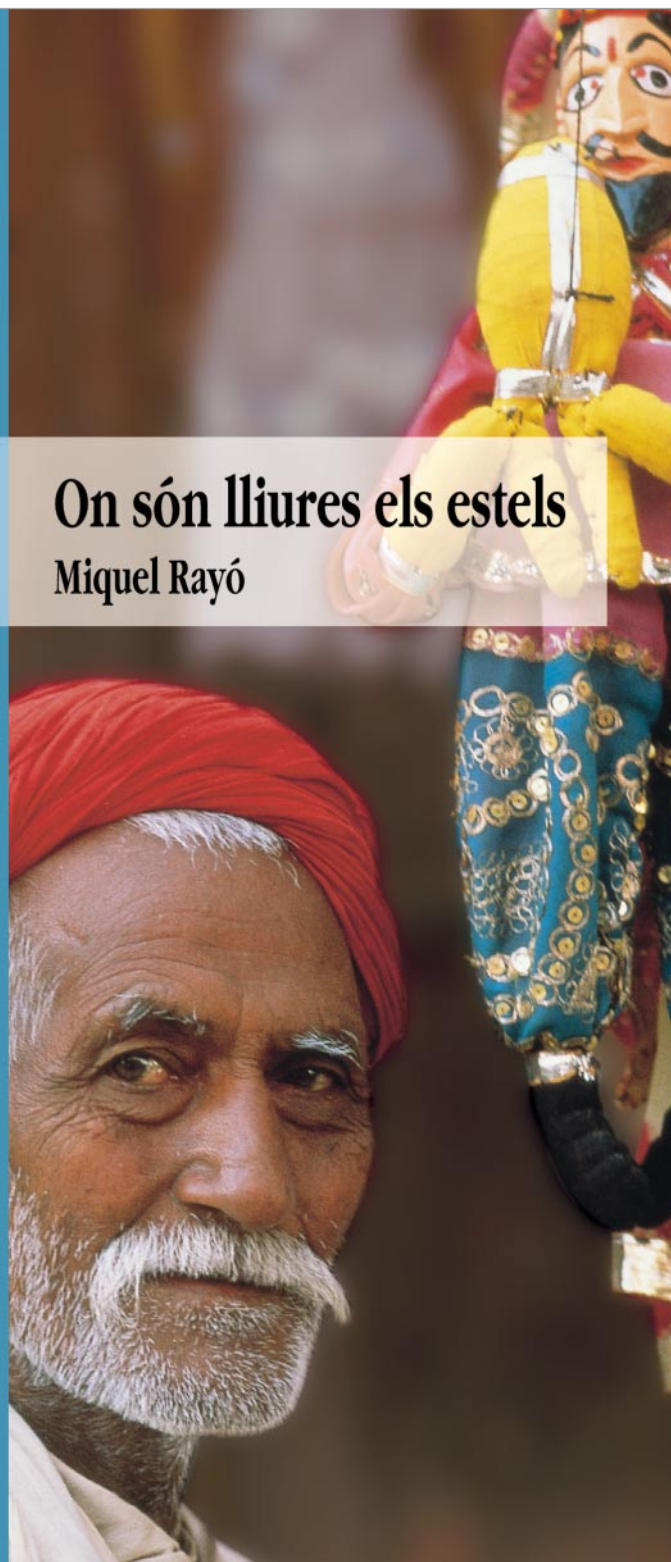
LA LLUM DEL

FAR

On són lliures els estels
Miquel Rayó

BAULA

BAULA

L'obra

Títol **On són lliures els estels** / Autor **Miquel Rayó** / La Llum del Far, 31 / **+12 anys** / 75 pàgs.

L'autor

Miquel Rayó va néixer a Palma de Mallorca el 1952, ciutat on viu. Es dedica professionalment a l'educació i sobretot a escriure per a infants i joves. Els seus temes literaris són l'aventura i la natura, les emocions i els valors humans, i també els contes meravellosos tradicionals i els viatges per terres desconegudes. El seu estil és normalment poètic, amb un lèxic ric, i gairebé sempre transmet el seu bon humor, sense que hi manquin moments de gran intensitat dramàtica. Les seves obres han merescut el reconeixement dels lectors i de la crítica, i algunes han rebut premis literaris importants. Treballa també amb entusiasme en el desenvolupament del moviment ecologista a les Illes Balears i en l'educació i informació ambiental. Ha escrit a més llibres per a adults, assajos, guies de turisme de les Illes Balears i textos de caràcter didàctic sobre educació ambiental.

Argument

Un escriptor de cartes d'un país musulmà que viu sota la dictadura d'Akerim escriu amb nostàlgia a la seva filla Naïma, desapareguda amb la seva mare en una batuda policial.

S'adreça a ella per explicar-li com van les coses i rememorar la seva vida.

Relata com el desànim i la por han anat apoderant-se de la ciutat, des que s'hi ha instal·lat un desprietat règim polític sense precedents.

Dels carrers han desaparegut no solament les persones, sinó també els jocs i les tradicionals festes que se celebraven fent volar estels al cel. Ara, els escriptors de cartes exerceixen el seu ofici d'amagat.

Només la paraula escrita consolarà i mantindrà viu aquest pare que ha perdut els seus éssers més estimats.

Objectiu

L'objectiu d'aquesta guia de lectura és sensibilitzar els joves lectors respecte a temes com l'escriptura, l'amor, la nostàlgia i la llibertat.

Es pretén desenvolupar l'esperit crític i creatiu dels adolescents donant-los a conèixer la realitat de milers de persones que són víctimes de règims polítics dictatorials.

Els tallers estan elaborats amb el propòsit d'aprofundir la lectura, prestant una especial atenció als temes humanitaris i d'actualitat. Alguns estan més clarament vinculats a unes àrees de coneixement que d'altres, però tots poden resultar útils per desenvolupar els diferents aspectes de la formació humana i intel·lectual dels alumnes.

Les activitats poden fer-se en col·laboració amb seminaris de les diferents àrees o únicament des de l'àrea de literatura o d'ètica, amb la finalitat de fer una lectura global i en profunditat de la novel·la.

Temes

- La pèrdua de la **llibertat** i els **drets** bàsics.
- La **desaparició** dels éssers estimats, familiars i amics.
- L'**amor paternofilial**.
- El **valor de la paraula escrita** com a mitjà de comunicació i expressió d'idees i sentiments.
- La **generositat**.
- La **valoració positiva** i la **confiança** en persones amb **discapacitat psíquica**.

Context i gènere literari

On són lliures els estels és una breu novel·la de caràcter testimonial i realista, carregada de sentiments.

És escrita en forma de cartes. Són concretament quinze textos per mitjà dels quals el lector coneix perfectament la vida d'una família en un país assolat per la dictadura.

En aquesta obra el narrador està en primera persona. És la veu d'un pare que s'adreça a la seva filla, un jo que es dirigeix a un tu, carregat de sentiment i emoció. Per mitjà de l'escriptura tracta d'explicar-se la desaparició de la seva dona i la seva filla i revela al lector les causes que han portat a aquesta situació.

El llenguatge és precís, clar i bell. Sorprèn el gran nombre de comparacions que utilitza l'autor per fer tota mena de descripcions, sia de situacions, sia d'accions o persones.

Miquel Rayó es manifesta al llarg d'aquestes pàgines com un gran coneixedor de l'ànima humana. És capaç de començar i acabar cadascuna de les cartes d'una manera diferent, donant al text gran naturalitat, ja que tant els encapçalaments com els acomiadaments tenen a veure amb l'estat anímic i amb el que narra el protagonista.

Aquesta obra és a més una denúncia de la mesquinesa humana, de l'abús de poder, de la intolerància i la crueltat. Alhora, destaca el valor de la paraula escrita i de l'alegria i la festa com a elements necessaris perquè l'ésser humà es pugui desenvolupar plenament.

I Taller de literatura

► Objectiu:

En una novel·la no es deixa res a l'atzar. L'autor concep des del començament no solament la història, sinó qui l'explicarà i des d'on, és a dir, el punt de vista de la narració. També defineix els personatges, l'espai i el temps, el real i el narratiu. A més, estructura la història, dividint-la en parts, capítols i petits fragments, i estableix el pes que tindran el diàleg i les descripcions dintre de la narració, d'acord amb el que es vulgui contar.

► Activitats prèvies a la lectura:

1. TÍTOL: És el nom propi de l'obra literària. Per ell es distingeix de totes les altres obres escrites fins aleshores. Pot ser molt suggeridor o, al contrari, poc engrescador. De vegades, anticipa dades del contingut; d'altres, esbrinem el seu significat en el decurs de la lectura.

- Comentar el títol en petits grups i escriure en quatre o cinc línies el que suggereix.

2. Fer a classe la lectura en veu alta de la poesia XLVI de *La pell de brau* de Salvador Espriu.

[XLVI]

A vegades és necessari i forçós
que un home mori per un poble,
però mai no ha de morir tot un poble
per un home sol:
recorda sempre això, Sepharad.

Fes que siguin segurs els ponts del diàleg
i mira de comprendre i estimar
les raons i les parles diverses dels teus fills.

Que la pluja caigui a poc a poc en els sembrats
i l'aire passi com una estesa mà
suau i molt benigna damunt els amples camps.

Que Sepharad visqui eternament
en l'ordre i en la pau, en el treball,
en la difícil i merescuda
llibertat.

- Els alumnes es dividiran en grups i comentaran el to d'ànima de llibertat del poeta en aquest representatiu text.
- Es col·locarà un gran mural de paper continu i sortiran a dibuixar un element clau del poema o a escriure la paraula que expressi millor cadascun dels sentiments que conté. Es deixarà el mural exposat fins al final de la lectura.

► Activitats posteriors a la lectura:

1. TÍTOL: Un cop llegida l'obra:

- Explicar per què té aquest títol i si s'adapta bé al contingut de la novel·la.

- Contrastar amb el que s'ha escrit anteriorment per veure si hi ha alguna coincidència.

2. TEMES: Són l'essència de la novel·la, el missatge que l'autor vol fer arribar al lector per mitjà de la trama.

- Determinar on apareixen i quin tractament tenen els temes enunciats anteriorment.

3. Veient el mural que es va fer abans de llegir el llibre i rellegint la carta 14 de la novel·la, elaborar un altre mural que expressi les afinitats i les diferències que els alumnes trobin entre el text de Miquel Rayó i el d'Espriu.

4. L'autor, sens dubte bon coneixedor de la literatura universal, al·ludeix a la carta 11 a un altre conegut personatge literari, el mariner Sindbad: "Ah, el mariner Sindbad! Quantes vegades t'he contat els seus viatges..." (pàg. 53).

La història de Sindbad és narrada a l'obra *Les mil i una nits* al llarg de diversos capítols. Concretament, comença a la nit cinc-cents trenta-set, i els set viatges de Sindbad acaben la nit cinc-cents seixanta-sis.

Com a activitat es proposa localitzar *Les mil i una nits* i llegir en veu alta la història íntegra de Sindbad a classe. Si la lectura es fa dia a dia, durarà gairebé un mes.

L'objectiu d'aquesta activitat és doble: conèixer un clàssic de la literatura universal i llegir amb soltesa en veu alta.

II Taller d'escriptura

► Objectiu:

Fomentar l'escriptura creativa, cultivant diverses tècniques de comunicació escrita, fent servir l'obra llegida com a motivació.

► Activitats prèvies a la lectura:

a. En l'edició d'una novel·la, cal tenir en compte múltiples elements. Un és la coberta del llibre. En aquest cas és molt significativa.

L'activitat que es planteja a continuació pretén fer que els alumnes s'adonin d'aquest fet.

Consistirà a:

- Fer una descripció de la coberta.
- Inventar una història narrada en tercera persona, que sigui inspirada en els elements que hi apareixen, títol inclòs.

► Activitats posteriors a la lectura:

a. Cadascun dels alumnes haurà d'imaginar-se que és la Naïma, que torna a casa seva al cap d'uns anys. El seu pare ja ha mort, però troba les cartes guardades i escriu també per alliberar el seu cor oprimat per tanta pena.

- La Naïma contestarà al seu pare amb tres cartes.

Tallers

2. Les cartes guardaran una estructura similar a les del llibre, i cadascuna tindrà un encapçalament diferent i un final diferent.
3. Els alumnes es dividiran en grups petits i els uns llegiran les cartes dels altres.
4. Cada grup votarà les cartes que més li hagin agradat i que responguin millor a l'obra llegida i explicarà per què.
5. Es llegiran en veu alta una o dues cartes de cada grup perquè les senti la resta de la classe.
6. Si hi ha una revista escolar, s'hi publicaran les millors, amb una petita justificació del treball.

III Taller de geografia

► Objectiu:

Localitzar espacialment la zona geogràfica en què es desenvolupa l'acció i conèixer la situació, la cultura i l'estil de vida d'altres països.

► Activitats:

- a. A les cartes 3 i 4 s'al·ludeix a l'estàtua d'Akerim. És una de les dades per les quals pot situar-se l'obra en un país del Pròxim Orient. La descripció del paisatge i dels costums també ens dona pistes per situar de manera aproximada la història. Entre tots els alumnes podran buscar i comentar aquestes dades per tal de situar espacialment l'acció.
- b. Observar el mapa d'Àsia en un atlas i dibuixar al quadern el país al qual li sembli al lector que pot ser situada l'obra.
- c. Assenyalar-ne les ciutats més importants, les muntanyes, els rius i les fronteres.
- d. Dibuixar-ne els símbols (bandera, productes).
- e. Anotar-ne l'idioma, el sistema polític, el nombre d'habitants, l'esperança de vida, les principals activitats econòmiques, el tipus de paisatge que s'hi pot trobar i altres dades que cridin l'atenció.
- f. Justificar en quatre o cinc línies per què s'ha escollit aquest país.

IV Taller d'història

► Objectiu:

Desenvolupar la capacitat d'investigació i anàlisi dels alumnes, suggerint-los consultar diverses fonts com ara enciclopèdies, llibres d'història, Internet, premsa, cinema...

► Activitats:

- a. Prendre nota de tots els elements esmentats al llibre que configuren un sistema polític dictatorial.
- b. Dividits en cinc equips, investigar sobre les dictadures més dures del segle xx i de l'actualitat als cinc continents.
- c. Si en algun continent no s'hi ha establert aquest dur sistema polític, investigar per què i explicar-ho a la resta de la classe.
- d. Tots els grups exposaran oralment el resultat de les seves investigacions. Poden mostrar fotos o il·lustracions que completin l'exposició.
- e. Hauran d'assenyalar dades com: dates d'establiment i enderrocament de les dictadures i protagonistes individuals o col·lectius d'ambdós esdeveniments.
- f. Hauran de situar les dictadures dintre del seu context històric (situació general del país o internacional en el moment de l'establiment de la dictadura) i les seves característiques, similituds (retallada de llibertats, etc.) i diferències (accés al poder mitjançant un cop d'Estat o unes eleccions, etc.).

V Taller de ciències naturals

► Objectiu:

Desenvolupar en els alumnes l'interès per l'aprofitament dels recursos naturals i la cura de l'entorn, i per tant de la fauna i la flora de cada país.

► Activitats:

- a. A l'obra s'esmenta continuament els animals.
  1. Elaborar una llista de tots els animals que s'hi anomenen.
  2. Classificar-los per famílies i tipus (aus, mamífers, domèstics, salvatges, etc.).
  3. Anotar les principals característiques de cadascun.
- b. Al llibre apareixen garrofes, oliveres, cafè i llet de cabra.
  - Investigar sobre les característiques climàtiques i el terreny que es necessita per conrear garrofers, cafè i oliveres i per criar cabres.
- c. També hi apareixen cedres i pins.
  - Investigar sobre les zones on són importants.
- d. Encara que l'acció es desenvolupi en un país llunyà, al seu paisatge podem reconèixer, tanmateix, algunes semblances amb el nostre.

- Tenint en compte els detalls que han aportat els exercicis anteriors, establir quins elements del paisatge que es descriuen al llibre són també propis del nostre país.

VI Taller de gastronomia

► Objectiu:

Aprofitar les lectures per destacar la importància de l'alimentació. La cuina no solament és necessària per a la subsistència, sinó que també és expressió cultural d'un poble i té a veure amb el clima, amb els seus recursos naturals i econòmics, amb els costums o creences religioses, etc.

► Activitats:

En l'alimentació d'aquest poble són importants les olives, que adoben amb sal, alls i herbes aromàtiques (pàg. 31). Hi ha moltes altres maneres d'adobar les olives. Es proposa com a activitat:

- a. Organitzar "El festival de l'oliva". Un dia determinat, els alumnes, individualment o per grups, portaran a classe cadascun un tipus d'oliva, 50 o 100 grams, i es durà a terme una degustació. Cada plat haurà de tenir el nom de les olives i el seu origen i els components de l'adob.
- b. A classe hi haurà un mapa de l'Estat espanyol on s'assenyalarà l'origen d'aquestes riques varietats.
- c. També es poden buscar i recopilar receptes de diferents països en què l'oliva sigui un dels ingredients principals.
- d. S'assenyalaran en un mapa els països que presenten semblances gastronòmiques, basant-se en l'exercici anterior.

VII Taller de plàstica

► Objectiu:

Desenvolupar les habilitats artístiques dels alumnes. Es tracta de representar plàsticament, utilitzant formes i colors, situacions, emocions i sentiments que apareixen al text; en definitiva, interpretar personalment el que s'ha llegit.

► Activitats:

- a. Assenyalar a classe en veu alta els objectes que són fonamentals a l'obra, com la màquina d'escriure, els estels...
- b. Assenyalar igualment els oficis als quals es fa referència.

c. Assenyalar els personatges que hi apareixen: la bugadera, n'Ehmer, la mare, la mestra, el dictador Akerim...

d. Assenyalar els espais físics als quals s'a-ludeix: la nostra ciutat, el nostre port, el nostre barri, els nostres camins...

e. Assenyalar els sentiments més importants.

f. Un cop assenyals tots els elements que han constituït l'obra, cada alumne triarà el que més li cridi l'atenció, sia sentiment, personatge, objecte o lloc, i farà un quadre que el representi. El quadre podrà ser concret o abstracte. És important el color o la seva absència; si la pintura és en blanc i negre, serà també suggeridora. Es farà servir una tècnica lliure.

g. Fer un collage que expressi una visió pròpia de l'obra llegida.

h. Es farà una exposició a classe, que respondrà als cinc apartats abans assenyalsats.

VIII Tribuna política

► Objectiu:

Aprendre a parlar en públic. Elaborar i argumentar una idea de manera sistemàtica i fonamentada i tractar de convèncer els altres. Es pretén evitar que l'alumne digui el primer que li passi pel cap deixant-se portar només per les emocions.

► Activitats:

a. Elaborar un discurs que giri al voltant d'un tema fonamental que es planteja al llibre: els règims dictatorials.

b. Desenvolupar la idea fonamental de llibertat de moviment, pensament i expressió, partint de la base que no hi ha motius per mantenir situacions d'injustícia i humiliació personal i col·lectiva, com les que apareixen al llibre.

c. Recolzar-se en les idees de valoració de l'individu i la cultura.

d. Llançar una invitació als dirigents de totes les nacions perquè inverteixin una part més gran del seu pressupost en l'educació i en programes culturals que desenvolupin i alliberin definitivament els pobles oprimits, en comptes d'invertir-lo a comprar i vendre armament.

e. Un cop preparat el discurs, cal pronunciar-lo a classe amb l'única ajuda d'un petit esquema.

f. Es poden plantejar altres temes de debat, com la importància de la família, en termes afectius, socials...

IX Taller d'intercanvi d'idees

► Objectiu:

L'objectiu d'aquest taller coincideix plenament amb els de l'àrea d'ètica o amb els de les tutories. Es tracta de fomentar el respecte, la tolerància, el diàleg i la solidaritat.

► Activitats:

1. Debat sobre el tema: *La covardia i la traïció*. Reflexionar sobre com persones que conviuen molt de temps poden arribar a traïr els seus semblants en moments de necessitat. És la supervivència un motiu suficient?
  - a. Preparació: Seleccionar els alumnes que debatin les idees (a favor i en contra) i un moderador.
  - b. Desenvolupament: Cinc companys estaran a favor de la lleialtat i uns altres cinc estaran a favor de sobreviure a qualsevol preu. Els uns i els altres aportaran idees relacionades amb les situacions extremes que converteixen els uns en herois i els altres en covards i traïdors.
    - c. Regles: És molt important escoltar les opinions dels altres amb atenció i paciència. No s'ha d'interrompre els companys quan parlen ni expressar-se de manera exaltada ni insultant. Cal respectar rigorosament el torn de paraula. Els participants han de fonamentar el que diuen amb dades que aportaran trets de la premsa, d'enciclopèdies, dels llibres consultats o d'Internet. Cal evitar parlar per parlar. Tenen 35 minuts per exposar les idees i 10 minuts per respondre a les qüestions que formulin els companys de classe que han estat escoltant. A continuació, el moderador tindrà 5 minuts per llegir les conclusions.
2. Uns altres temes per a debat:
  - a. Els segrestos i les desaparicions com a mitjà de submissió d'una població.
  - b. La por d'éssers en plenes facultats físiques o psíquiques, davant la innocència i la valentia (per desconeixement de la situació) de persones com n'Ehmer, que tenen una discapacitat psíquica. Quina és la seva funció en el context? Destacar el paper i el valor d'aquestes persones en la vida quotidiana. Què aporten a la convivència dels qui no tenen discapacitat?

Informació complementària i material audiovisual per al professorat

1. Literatura:

- a. *Les mil i una nits*. Edicions Proa, S.A., Barcelona, 1999.
- b. *Salvador Espriu. Antologia poètica*. Edicions 62 i La Caixa, Barcelona, 1980.
- c. *1984*. George Orwell. Edicions 62, S.A., Barcelona, 2003.
- d. *El pa de la guerra*. Deborah Ellis. Baula, La Llum del Far, 29, Barcelona, 2003.
- e. *Diario de un campo de barro*. Ricardo Gómez. Edelvives, Alandar, Saragossa, 2003.

2. Cinema:

- a. *Osama*. Direcció i guió: Siddiq Barmak. Afganistan, Japó, Irlanda, 2003.
- b. *Missing*. Direcció: Constantin Costa-Gavras. EUA, 1982. Guió: Constantin Costa-Gavras i Donald L. Stewart (basat en la novel·la homònima de Thomas Hauser). Oscar al millor guió. Posseeix 13 premis més en l'àmbit internacional, entre els quals la Palma d'Or del Festival de Canes.

Aquesta proposta ha estat feta per Edicions Baula i Ana M. Navarrete.

